

Ο εθελοντισμός μεταξύ των ηλικιωμένων στην ΕΕ

Περίληψη

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους Εθελοντισμού, η παρούσα έκθεση εστιάζει στο ζήτημα του εθελοντισμού μεταξύ των ηλικιωμένων στην Ευρώπη, ένα θέμα που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς. Παρόλο που οι ηλικιωμένοι συνηθίζεται να θεωρούνται αποδέκτες εθελοντικών προσπαθειών, η συμβολή τους, ωστόσο, στον εθελοντισμό έχει αξιοποιηθεί πολύ λιγότερο.

Η παρούσα έρευνα περιλαμβάνει 30 περιπτώσιολογικές μελέτες σχετικά με τον εθελοντισμό μεταξύ των ηλικιωμένων σε 11 κράτη μέλη της ΕΕ: Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία και Φινλανδία. Η έρευνα εστιάζει σε πρωτοβουλίες που λαμβάνονται κυρίως σε τοπικό επίπεδο και επιτυγχάνουν τη συμμετοχή των ηλικιωμένων ατόμων στον εθελοντισμό, ιδίως όσων διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Από την έρευνα και την πρακτική έχει καταδειχθεί ότι ο εθελοντισμός σε μεγαλύτερες ηλικίες μπορεί να αποτελέσει εργαλείο κοινωνικής ενσωμάτωσης των ηλικιωμένων και να βελτιώσει την ποιότητα ζωής για όλες τις γενιές.

Πλαίσιο πολιτικής

Ο πληθυσμός που υπερβαίνει την ηλικία συνταξιοδότησης είναι, ασφαλώς, μεγάλος και αυξανόμενος, παρουσιάζει δε και ποικιλομορφία λόγω των διαφορετικών πόρων που διαθέτει το κάθε άτομο σε επίπεδο οικονομικό, υγείας και κοινωνικό. Οι διαφορετικές αυτές συνθήκες και εμπειρίες επηρεάζουν τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες συμμετοχής σε εθελοντικές δραστηριότητες. Ένας από τους κύριους λόγους χαμηλότερων ποσοστών εθελοντισμού είναι οι ανεπαρκείς συνθήκες διαβίωσης για ορισμένες κατηγορίες ατόμων που, συχνά, καλούνται να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες τους με χαμηλό εισόδημα αντιμετωπίζοντας παράλληλα και σωματικές αναπηρίες. Είναι σημαντικό λοιπόν να ενισχυθούν ευρύτερες στρατηγικές πολιτικής, όπως η εθνική πολιτική για την υγεία και το εισόδημα, οι οποίες να στοχεύουν στη γενική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για τους ηλικιωμένους. Τα προγράμματα που έχουν σχεδιαστεί ειδικά για τη συμμετοχή των ηλικιωμένων στον εθελοντισμό είναι ελάχιστα. Επιπλέον, ο τρόπος οργάνωσης των περιπτώσιολογικών μελετών ποικίλει ως προς τη σημασία που αποδίδεται στο ζήτημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσω του εθελοντισμού.

Βασικά πορίσματα

Οι περιπτώσιολογικές μελέτες σκιαγραφούν διάφορες δυνατότητες συμμετοχής των ηλικιωμένων στον εθελοντισμό. Βασική προϋπόθεση, ωστόσο, αποτελεί το γεγονός ότι πρέπει να αναγνωριστεί και να ενισχυθεί το υποκείμενο δυναμικό εθελοντισμού που διαθέτουν. Αυτό ισχύει τόσο σε επίπεδο πολιτικής όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Υπάρχει εντυπωσιακό εύρος εθελοντικών δραστηριοτήτων για ηλικιωμένα άτομα το οποίο δεν περιορίζεται στους παραδοσιακούς τομείς που συνδέονται με την ηλικία, όπως στην παροχή στήριξης σε αδύναμα ή άρρωστα ηλικιωμένα άτομα. Επισημαίνονται διάφορα μέτρα που απαιτούνται για την προώθηση της κοινωνικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης των ομάδων πληθυσμού που διατρέχουν κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Η έρευνα καταδεικνύει επίσης τον αντίκτυπο στις ενδογενεακές σχέσεις καθώς και στη διαγενεακή αλληλεγγύη στην κοινότητα.

Η στρατολόγηση ηλικιωμένων ατόμων ως εθελοντών (και μεταξύ αυτών, ατόμων που κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό) δεν είναι συχνά εύκολη. Ωστόσο, προσδιορίζεται μια σειρά παραγόντων που διευκολύνουν τη συμμετοχή των ατόμων αυτών: εκτός της αξιόπιστης χρηματοδότησης, σημαντικές είναι οι στρατηγικές στρατολόγησης και διατήρησης που σχεδιάζονται ειδικά για τη συγκεκριμένη ομάδα του πληθυσμού, όμως, η κοινωνική ενσωμάτωση των ηλικιωμένων μέσω του εθελοντισμού αποτελεί μια νέα πρόκληση. Υπάρχει γενικά έλλειψη πολιτικής γνώσης σχετικά με το δυναμικό που κρύβουν οι ηλικιωμένοι.

Σε ό,τι αφορά τη στρατολόγηση και τη διατήρηση των ηλικιωμένων στον εθελοντισμό, φαίνεται ότι τα ακόλουθα στοιχεία αποτελούν παράγοντες επιτυχίας (συχνά σε συνδυασμό μεταξύ τους):

- Ολοκληρωμένες προσεγγίσεις μέσω ενημέρωσης, επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης αποτελούν τον «κλασικό» τρόπο ενθάρρυνσης της συμμετοχής ηλικιωμένων εθελοντών. Επιπλέον, η καλλιέργεια και διατήρηση σχέσεων με ειδικές ομάδες, όπως θρησκευτικές και εθνοτικές κοινότητες, καθώς και με κοινοτικά κέντρα, δρα προσθετικά.

- Ένα μικρό ποσοστό πρωτοβουλιών δεν στοχεύουν απευθείας στην ενθάρρυνση της συμμετοχής των ηλικιωμένων στον εθελοντισμό και, αντιθέτως, η συμμετοχή τους αποτελεί «παράλληλη» συνέπεια. Πράγματι, στόχος ορισμένων μέτρων είναι η γενική προώθηση της ενεργού και αυτόνομης γήρανσης. Ηλικιωμένοι από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα καλούνται να αναλύσουν και να συζητήσουν τις προσδοκίες τους σχετικά με διάφορες πτυχές των γηρατειών και να υποστηρίξουν ο ένας τον άλλο.
- Για την πρόσβαση στους ηλικιωμένους που δεν συμμετέχουν ακόμη, μπορεί να βοηθήσει ο «μεσάζων». Ο «μεσάζων» συνήθως συμμετέχει ήδη σε κάποιο βαθμό και, άρα, γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ της πρωτοβουλίας και των εν δυνάμει εθελοντών καλώντας, για παράδειγμα, συγγενείς, φίλους και γείτονες να συμμετάσχουν.
- Τα προπαρασκευαστικά μαθήματα μπορούν να προωθήσουν την αναγνώριση και γνώση των δεξιοτήτων βοηθώντας τους ηλικιωμένους να αξιοποιήσουν τα βιώματά τους και τις δεξιότητες που διαθέτουν ως πόρους για τον εθελοντισμό. Τα μαθήματα αυτά μπορούν επίσης να συμβάλουν στον επαναπροσανατολισμό των ατόμων μετά από κάποιο κρίσιμο γεγονός στη ζωής τους.
- Σημαντική προϋπόθεση για να απολαμβάνουν οι εθελοντές την εθελοντική εργασία είναι να αναλαμβάνουν μόνο καθήκοντα που μπορούν να διεκπεραιώσουν. Πολλές πρωτοβουλίες προσπαθούν να διασφαλίσουν αυτήν την προϋπόθεση αξιολογώντας τις δεξιότητες των εθελοντών και παρέχοντας ειδικά μαθήματα κατάρτισης.
- Η εκτίμηση και η αναγνώριση είναι εξαιρετικά σημαντικές για τη διατήρηση των εθελοντών. Η επιβράβευση των εθελοντών και των εθελοντικών οργανώσεων μπορεί να αποτελέσει αποτελεσματικό τρόπο εκδήλωσης της εκτίμησης προς το έργο τους.
- Εάν η οργάνωση παρέχει ευελιξία στους εθελοντές, οι τελευταίοι εκτιμούν ιδιαίτερα την ευχέρεια να αποφασίζουν μόνοι τους για την έκταση της δέσμευσής τους. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, για τη συχνότητα και τη διάρκεια της συμμετοχής τους στην εθελοντική εργασία, κάτι που μπορεί να είναι σημαντικό για τη νέα γενιά ηλικιωμένων εθελοντών.
- Για τη διατήρηση των εθελοντών, η παροχή ασφάλειας καθώς και η κάλυψη των εξόδων μπορεί να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο.

Μπορούν να καταδειχθούν πολλές θετικές επιδράσεις του εθελοντισμού στα ηλικιωμένα άτομα, για παράδειγμα, καλύτερη υποκειμενική ευεξία και αυξημένη αυτοεκτίμηση. Αυτές οι επιδράσεις εξηγούνται από τη συχνά αναφερόμενη ικανοποίηση που λαμβάνουν όταν είναι σε θέση να διεκπεραιώνουν δραστηριότητες πέραν της αμειβόμενης εργασίας και των οικογενειακών

υποχρεώσεων οι οποίες έχουν κάποιο νόημα και εκπληρώνουν τις προσδοκίες τους. Παρά την κατάσταση, τα προβλήματα και τους κινδύνους που ο καθένας αντιμετωπίζει, οι ηλικιωμένοι εθελοντές κατορθώνουν να γηράσκουν ενεργά.

Δείκτες πολιτικής

Η συμμετοχή ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σε εθελοντικές δραστηριότητες δεν αντικαθιστά την πρόνοια που προβλέπεται μέσω των τυπικών κοινωνικών, πολιτισμικών και άλλων οργανωμένων υπηρεσιών. Αντιθέτως, οι περιπτώσιολογικές μελέτες καταδεικνύουν τις θετικές και συμπληρωματικές επιδράσεις της εθελοντικής συμμετοχής, οι οποίες είναι γνωστές από άλλες μελέτες. Η επαγγελματική υποστήριξη από έμμισθο προσωπικό μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως ένας σημαντικός παράγοντας επιρροής για την αποτελεσματικότητα και την αειφορία στον τομέα του εθελοντισμού.

Μέχρι σήμερα, οι κοινωνικοί εταίροι τηρούν αρκετά παθητική στάση όσον αφορά την υποστήριξη της εθελοντικής συμμετοχής. Καταγράφονται λίγα μόνο παραδείγματα εταιρικών πολιτικών συνταξιοδότησης και σχεδιασμού που περιλαμβάνουν την προετοιμασία για εθελοντισμό μετά την παύση της απασχόλησης. Ωστόσο, η συμμετοχή της κοινότητας μπορεί να ενθαρρυνθεί και συχνά αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της παραγωγικής ηλικίας των ατόμων. Η μετέπειτα συμμετοχή στον εθελοντισμό είναι πιθανότερη εάν τα άτομα έχουν σχετικές εμπειρίες από τα προηγούμενα έτη και, άρα, πρέπει να αναζητηθούν ευκαιρίες για τη συστηματικότερη προώθηση του εθελοντισμού κατά τη διάρκεια της παραγωγικής ηλικίας.

Για τη δημιουργία κατάλληλου πλαισίου που θα καθιστά εφικτή την ουσιαστική ενσωμάτωση των ηλικιωμένων στον εθελοντισμό απαιτούνται στοχευμένες στρατηγικές σε όλα τα επίπεδα. Αυτές περιλαμβάνουν τη δικτύωση των ενδιαφερομένων σε διάφορα επίπεδα ώστε να διασφαλίζεται η ανταλλαγή εμπειριών και πληροφοριών. Στο πλαίσιο αυτό, καθώς και σε ό,τι αφορά τη γενικότερη υποστήριξη πρωτοβουλιών και οργανώσεων σε τοπικό επίπεδο, ο ρόλος των τοπικών αρχών είναι ιδιαίτερα σημαντικός.

Τα εθνικά προγράμματα προώθησης και η υποστηρικτική νομοθεσία φαίνεται ότι βοηθούν και παρέχουν κίνητρα για δράση. Ωστόσο, χωρίς την άμεση υποστήριξη κυρίως των τοπικών αρχών, δεν είναι αποτελεσματικά. Αποτελεσματικότερος φαίνεται ότι είναι ο συνδυασμός στρατηγικών, τόσο σε ό,τι αφορά τα μέσα (χρηματοδότηση, υποδομές, υποστήριξη από επαγγελματίες) και τα προγράμματα. Απαιτούνται όμως σαφή πρότυπα και μέτρα ενίσχυσης, ιδίως για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών που στοχεύουν στις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες. Πάνω απ' όλα όμως, αυτό που απαιτείται κυρίως είναι μια κουλτούρα αναγνώρισης της αξίας του εθελοντισμού των ηλικιωμένων σε τοπικό, εθνικό και ενωσιακό επίπεδο.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση, *Ο εθελοντισμός μεταξύ των ηλικιωμένων στην ΕΕ*, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1134.htm>

Teresa Renehan, υπεύθυνη πληροφοριών έρευνας, ter@eurofound.europa.eu